

názory & vzdělávání

Ochrana životního prostředí: řešení v návratu k dynamickému přístupu 90. let

Bedřich Moldan

Policy Paper č. 6/2018

Shrnutí:

- Environmentální situace v Československu byla před listopadem 1989 katastrofální. V průběhu devadesátých let bylo dosaženo velkého pokroku, po roce 2000 se situace nadále lepší, avšak pomaleji a nerovnoměrně.
- Vláda nepodporuje potřebné moderní trendy, naopak setrvává ve starých a překonaných schématech. Nepříznivý je rovněž odklon od progresivních evropských environmentálních vizí.

Situace

Katastrofální stav životního prostředí patřil k základním rysům totalitního režimu v Československu před rokem 1989. V jednom z prvních průzkumů veřejného mínění z ledna 1990 se ukázalo, že lidé považovali radikální zlepšení ekologické situace za vůbec nejnaléhavější úkol pro vládu, dokonce ještě před přestavbou ekonomiky. Všeobecná nálada ve společnosti se promítla do široké podpory všech potřebných opatření. Parlamentem hladce prošly zákony, jimiž byla zahájena účinná ochrana přírody a ostatních složek životního prostředí. Byly zřízeny důležité instituce včetně Inspekce a Státního fondu životního prostředí. Zároveň se podařilo postupně mobilizovat stále větší objemy finančních zdrojů. Výdaje z domácích veřejných a soukromých zdrojů (byly přibližně půl na půl) dosáhly na konci 90. let objemu přes 2,5 % HDP.

Výsledkem bylo masivní zlepšení životního prostředí v průběhu 90. let. Dramaticky se zlepšila kvalita ovzduší, například emise oxidu siřičitého – původně vůbec nejnebezpečnější škodliviny – klesly o 85 %. Situace se zlepšila

Zatímco v 90. letech došlo na poli ekologické politiky k výraznému zlepšení, v posledních 18 letech vývoj výrazně zpomalil a lidé tuto problematiku nevnímají jako důležitou.

tak rychle a tak výrazně, že vstupní jednání s EU a harmonizace s jejím velmi pokročilým systémem proběhla hladce. Životní prostředí se tak výrazně zlepšilo, že lidé nabyli

přesvědčení, že je všechno v pořádku. Lidé soudí, že musíme rychle pokračovat v ekonomickém rozvoji, abychom se konečně dostali svou životní úroveň na roveň Západu. „Přehnané“ snahy o radikálnější ochranu jsou vnímány jako kontraproduktivní. Stav našeho životního prostředí však v pořádku zdaleka není, i po roce 2000 se situace sice ve většině parametrů postupně lepší, ale velmi pomalu. V některých ukazatelích, jako je například znečištění ovzduší nebezpečnými jemnými prachovými částicemi, se dokonce zhoršuje. I dnes jsou statisíce lidí především v zimním období vystaveny nadměrné zátěži z důvodu vysokého stupně znečištění ovzduší, která působí škody na zdraví i předčasná úmrtí (viz Zpráva o životním prostředí ČR, MŽP 2016).

Analýza – nezodpovědný optimismus

K tomuto sebeklamu přispívá nepochybně i fakt, že na začátku celého procesu lze relativně snadno dosáhnout zásadního omezení velmi masivního znečištění, ale to se postupně stává stále náročnějším úkolem. Přispívá k tomu i nízká úroveň environmentálního uvědomění. Principiální diskuse chybí, média se soustřeďují na jednotlivé, snad zajímavé případy, o systematictější pohled se nepokoušejí. Rovněž vláda naléhavé problémy odsouvá. Příkladem je postoj ke globální změně klimatu, jež je nejnaléhavějším environmentálním problémem současnosti. Převažují krátkodobé ekonomické zájmy, mnohdy reprezentované úzkými, ale mocnými zájmovými skupinami, jejichž cíle se zdaleka nekryjí s celospolečenským usilováním. Vidíme deficit širší a dlouhodobější perspektivy. Nadšení pro Evropu vystřídala nedůvěra k Evropské unii. Zájem o životní prostředí velmi výrazně ochladl, konvergence s vyspělým západním světem nastává jen velmi omezeně a nůžky se naopak mnohdy spíše rozevírají.

Zvláště problémové je, že se vůbec neobjevila žádná reflexe širší, globální a dlouhodobější perspektivy. Panuje prakticky všeobecná shoda na tom, že v nejbližších desetiletích se svět bude muset v důsledku rychle postupující globální změny klimatu plně obejít bez fosilních paliv a že je rozhodně možné toho dosáhnout kombinací moderních technologií, jejich podpory a rostoucí politické vůle celé společnosti. Nahrazení uhlí jako nejvíce znečišťujícího

Otázka energetické soběstačnosti je i otázkou bezpečnostní

paliva je dílčím cílem číslo jedna.

Celá problematika spalování fosilních paliv dostala ještě

nový urgentnější rozměr s vývojem ruské zahraniční politiky a s rostoucí nestabilitou na Blízkém východě. Evropa je přitom regionem, který je ve světě, vedle Japonska a Koreje, nejvíce závislý na dovozech energie - v roce 2011 importovala 53 % veškerých spotřebovaných fosilních paliv a Evropané utratí za tyto dovozy každý den jednu miliardu eur (Hnutí Duha, Chytrá energie 2015). Ve světle všech těchto skutečností se Evropská unie zavázala snížit emise skleníkových plynů, především oxidu uhličitého, do r. 2030 o 40 % ve srovnání s rokem 1990. Neměli bychom mít problém s tímto cílem; jeho splnění nás nebude stát mimořádné úsilí díky stanovenému výchozímu roku, neboť již dnes vykazujeme snížení přes 30 %. Měli bychom se však jednoznačně přidat i k dalším cílům, které Evropská unie stanovila.

Zejména bychom se měli přihlásit k cíli zvýšení energetické účinnosti. Až dosud se České republice daří trvale ji snižovat, avšak tempo bychom měli ve vlastním zájmu zvýšit, a opustit jedno z posledních míst, které v tomto indikátoru mezi evropskými zeměmi zaujímáme (European Commission 2016). Česká pozice by měla pomáhat k tomu, aby Evropa byla politickým celkem, který uplatňuje ambiciózní zahraniční politiku, nevázanou mimo jiné energetickou závislostí na zemích, jejichž strategické zájmy se s evropskými hodnotami, mírně řečeno, zásadně neshodují, ať už jde o Rusko nebo Írán.

Stav životního prostředí je klíčovým parametrem úrovně společnosti, kvality života lidí i prosperity. Je významnou prioritou TOP 09.

Hlavním argumentem proti přijetí závazků je nejistota, jak se navržené cíle promítnou do české ekonomiky. V politickém

rozhodování, zejména dlouhodobém, je nejistota přítomna vždy. Můžeme se ale opřít o důvěryhodné studie, z nichž vyplývá snížení celkových systémových nákladů snižování emisí. Pozitivní vliv má rovněž vysoký podíl domácí pracovní síly na realizovaných opatřeních, a snížení dopadů negativních externalit, například zlepšení kvality ovzduší. Hlavním přínosem závazných cílů úspor a obnovitelných zdrojů je však dlouhodobá jistota pro investory, která snižuje

rizika a náklady financování potřebných opatření.

Vyšší energetická efektivita sníží celkové systémové náklady snižování emisí, má vysoký podíl domácí pracovní síly na realizovaných opatřeních, a vede k dlouhodobé jistotě pro investory.

V otázce změny klimatu a chápání jejích člověkem vyvolaných příčin patří Česká republika mezi zaostalé země (podle průzkumů Eurobarometru je stupeň pochopení tohoto

jevu v ČR nízký). Hrozba globálního oteplení a všech dalších doprovodných jevů, jako je stoupaní hladiny oceánu, extrémní meteorologické události, či rozsáhlé epizody sucha, se obecně považují za největší hrozbu pro globální životní prostředí. Nepochopení vážnosti situace v ČR je ovšem důležitým faktorem neúspěchů. Představitelé naší vlády této otázce věnují jen malou pozornost, jak o tom svědčí třeba to, že toto téma se prakticky nevyskytuje v důležitých veřejných prohlášeních ani v jiných zásadních dokumentech.

Závěry a doporučení:

- *TOP 09 je podle hlasování ve Sněmovně nejvíce environmentálně příznivou stranou. V tomto trendu by měla pokračovat v tomto trendu a prohloubit jej.*
- *TOP 09 chápe vztah k přírodě a k životnímu prostředí jako základní konzervativní hodnotu vycházející z principu mezigenerační odpovědnosti. Stav životního prostředí je klíčovým parametrem úrovně společnosti, kvality života lidí i prosperity.*
- *Odmítáme tvorbu hospodářských výnosů, které vznikají na úkor zdevastovaného životního prostředí, mnohdy zničeného nevratně. Jejich část musí být následně vynakládána na jeho ozdravení.*

Literatura

- European Commission, 2016a. Climate strategies and targets. Climate Action. [Online]. Dostupné na: www.ec.europa.eu/clima/policies/strategies/index_en.htm
- Hnutí Duha, 2015. Newsletter Chytrá energie. Brno.
- Ministerstvo životního prostředí ČR, 2016. Zpráva o stavu životního prostředí v ČR 2015. Praha: MŽP.

O autorovi: Bedřich Moldan je profesorem na Univerzitě Karlově v Praze, kde také působí jako zástupce ředitele Centra pro otázky životního prostředí. Věnuje se problematice indikátorů udržitelného rozvoje a různým aspektům propojení vědy a politiky. V roce 1990 byl prvním českým ministrem životního prostředí a v letech 2004-2010 byl členem Senátu Parlamentu ČR. Působil i v řadě zahraničních institucí, byl předsedou Výboru OSN pro udržitelný rozvoj (2001) a vědeckého výboru Evropské agentury pro životní prostředí (2000-2006).

Editorka publikační řady: Mgr. Lucie Tungul, M.A., PhD.
Ke stažení dostupné na <http://www.top-az.eu/ke-stazeni/>

TOPAZ na sebe nebere žádnou odpovědnost za fakta či názory vyjádřené v této publikaci ani za jakékoliv další využití informací v ní obsažených. Plná odpovědnost leží na autorovi publikace.